

Světový summit o udržitelném rozvoji z hlediska nastupující generace.

Miroslav Andrt
miroslavandrt@seznam.cz

1. Děti a mládež ve vztahu k udržitelnému rozvoji

Děti a mládež jsou v **Agendě 21** označeni za jednu z klíčových sociálních skupin ve vztahu k udržitelnému rozvoji. Dalších osm těchto nejvýznamnějších aktérů představují: nevládní organizace; vědecká a technická obec; představitelé místní správy a samosprávy; podnikatelé (průmysl a obchod); pracující a jejich odborové organizace; ženy; zemědělci; domorodí obyvatelé. Dětem a mládeži se v **Agendě 21** přímo věnuje *Kapitola 25*, kde se mimo jiné praví: „*Zapojení dnešní mládeže do rozhodování o životním prostředí a rozvoji a do implementace programů má zásadní význam pro dlouhodobý úspěch Agendy 21.*“ Nadále se tudíž *Kapitola 25* soustřeďuje především na zvyšování úlohy mládeže a na její aktivní zapojení do ochrany životního prostředí a do podpory ekonomického a sociálního rozvoje.

Proč právě dětem a mládeži by měla být věnována v souvislosti s udržitelným rozvojem mimořádná pozornost, vyplývá z několika zásadních skutečností. Rozhodování v těchto otázkách je totiž dlouhodobou záležitostí a v současnosti přijímaná opatření k nastoupení nebo nenastoupení cesty udržitelného rozvoje budou mít nemalý dopad na budoucí život a možnosti dnešní nastupující generace. Zapojení mladých lidí do rozhodovacích procesů na všech úrovních a zohlednění jejich názorů, postojů a představ by tudíž mělo zamezit neustálému odkládání zásadních rozhodnutí, která ač krátkodobě nevýhodná přinesou žádoucí posun ve směřování lidské společnosti z dlouhodobého hlediska. Zcela oprávněně se tedy představitelé dětí a mládeže zajímají o podobu své budoucnosti a hledají proto cesty, jak ovlivnit procesy k ní vedoucí.

Mladí lidé mají navíc oproti dospělým jedincům několik nesporných výhod. Jelikož zatím nejsou příliš zatíženi všemožnými předsudky, společenskými konvencemi či politickými direktivy, a také proto, že jsou ještě plni ideálů, sil a potřebného nadšení, dokáží často přicházet s velmi progresivními a nekonformními návrhy a způsoby řešení, jež by celou současnou problematiku posunuly výrazně kupředu. Naprosto nechci zlehčovat význam a důležitost životních zkušeností, odborné zdatnosti, rozvahy a vyšší míry uvědomované a přijímané odpovědnosti při strategickém rozhodování, kterýmižto vlastnostmi vynikají (alespoň by tedy měli) příslušníci produktivní generace. Dnešní celosvětová situace v oblasti životního prostředí a potřeb sociálního a ekonomického rozvoje si však naléhavě vyžaduje daleko zásadnější opatření, než jen nekonečné seznamy různých deklamací, resolucí a jiných dobrozdání bez konkrétních závazků. Aktivní příspěvek dětí a mládeže tak může minimálně napomoci tomu, že se podaří rozkýbat stojaté a konzervující vody současné mezinárodní politiky a vnést do nich obohacující a žádoucím způsobem směřující proud. Vše ovšem závisí na tom, do jaké míry budou brát představitelé dnešního světa hlas mladých vážně, abychom i nadále nežili ve stavu, kdy se sice nastupující generaci přiznává určité právo na vyjádření a spatřuje se v ní jistá naděje

pro lepší budoucí vývoj, avšak na kterou se tak trochu přehazuje odpovědnost za rozhodnutí, jež současní „dospělci“ sami nejsou schopni a možná ani ochotni přijmout.

Pro úplnost je potřeba dodat, že děti a mládež tvoří velmi významnou sociální skupinu i z hlediska početnosti. Dle oficiálních parametrů OSN jsou za mládež považováni lidé do 25 let věku, kteří tak celosvětově představují více než třetinu lidské populace, přičemž ve většině rozvojových zemí činí jejich podíl přes polovinu tamějšího obyvatelstva.

Smysl tohoto příspěvku proto tkví zejména ve snaze přiblížit, jakým způsobem se současná světová mládež vypořádala s přípravou a průběhem **Světového summitu o udržitelném rozvoji** (WSSD), jakož i nastínit, jakou roli by děti a mládež v této oblasti měly v nadcházejícím „postjohannesburském“ období, tedy v období implementace přijatých a proklamovaných závazků, sehrávat.

2. Příprava na Světový summit o udržitelném rozvoji

Na johannesburský summit byla před jeho vlastním konáním kladena řada velkých očekávání, především pak v posunu globální agendy od deklaratorního stylu ke konkrétním akcím. Aby tento posun mohl být co nejrazantnější, byli všichni aktéři z vládní i nevládní sféry opakovaně vyzýváni, aby s důkladnou přípravou začali v co největším předstihu. Pouze obšírné a časově náročné vyjasnění si rozličných postojů a přístupů různých zájmových a geopolitických skupin může být předpokladem případného možného konsensu v oblasti přijetí konkrétních opatření. Hlavním motorem a koordinátorem těchto příprav se stala **Komise pro udržitelný rozvoj při Ekonomické a sociální radě OSN**, jejíž zasedání se od roku 2001 po čtyřikrát svolávala jako *Přípravný výbor* (tzv. PrepCom).

Význam strategie udržitelného rozvoje, jejího prosazování a tím i celého chystaného summitu si zástupci světové mládeže jasně uvědomovali a proto věnovali přípravě na něj taktéž nemalé úsilí. Kromě dvou velkých mezinárodních konferencí mládeže (viz dále) se celosvětově konala rovněž řada regionálních, subregionálních či národních přípravných setkání jakož i propagačních a osvětových akcí. Cílem bylo jednak samotný summit a otázky na něm projednávané mezi mládeží patřičně zviditelnit a dále se co možná nejlépe připravit, aby se mládež při prosazování svých priorit stala v nadcházejících jednáních rovnocenným partnerem jak představitelům moci výkonné tak i ostatním hlavním aktérům.

2.1. Konference mladých o životním prostředí a udržitelném rozvoji

Ve dnech 23.–27. května 2001 se ve švédském Borgholmu uskutečnila pod patronací švédského ministerstva životního prostředí mezinárodní **Konference mladých o životním prostředí a udržitelném rozvoji**, které se zúčastnilo 217 mladých zástupců organizací a jejich sítí ze 104 zemí světa včetně šesti delegátů z České republiky. Jejím hlavním záměrem bylo umožnit představitelům nastupující generace, aby našli společná východiska, vzájemně se informovali o probíhajících

aktivitách a zároveň se domluvili na společném postupu v přípravě na WSSD, kde by hlas mladých lidí tohoto světa neměl být opomenut.

Jednání probíhala nejprve ve třinácti tématických (Energie a změna klimatu; Doprava, komunikace a infrastruktura; Role mezinárodních institucí v udržitelném rozvoji – OSN, WTO, MMF, SB; Ekonomická globalizace a role nadnárodních korporací; Chudoba, obchod a financování rozvoje; Biodiversita, ochrana přírody a biotopů; Zdraví a životní prostředí; Udržitelný management vody; Rovnost pohlaví a sociální vyloučení ve vztahu k udržitelnému rozvoji; Konflikty, válka a jejich dopady na životní prostředí; Zemědělství, biotechnologie a genové inženýrství; Životní styl a spotřeba; Management přírodních zdrojů) a posléze v regionálních pracovních skupinách (v našem případě skupina pro střední a východní Evropu). Na základě těchto obsáhlých diskusí byly následně zformulovány závěrečné dokumenty, které shrnovaly nejnaléhavější priority mladých ve vztahu k udržitelnému rozvoji.

Hlavní „politickou“ rezolucí je dokument **Rozhodnutí pro změnu**, kde se mladí delegáti přihlásili k odpovědnosti za nastolení principů udržitelného rozvoje na naší planetě. Dále definovali řadu kroků, jež je nezbytné podniknout k tomu, aby byla na světě zajištěna globální spravedlnost, zaručena lidská bezpečnost, vytvářeny zdravé ekosystémy, a aby každý člověk mohl opravdu rozhodovat o své budoucnosti.

Doprovodný dokument **Výzva k akci** je obsáhlejší a jsou v něm popsána praktická doporučení, která je nutno realizovat v různých oblastech společensko-hospodářského života (odpovídá členění dle tématických pracovních skupin) na místní, národní i globální úrovni tak, aby se naplnily cíle udržitelného rozvoje.

V rámci regionální pracovní skupiny pro střední a východní Evropu bylo navíc přijato **Prohlášení** adresované vládám států tohoto regionu, které upozorňuje na nezbytnost řešení specifických problémů, jež jsou pro příslušné země společné. Především vyzývá své představitele, aby prohloubili mezinárodní spolupráci v rámci našeho regionu, uznali udržitelný rozvoj jako společenskou a politickou prioritu, podnikli bezodkladné kroky k jeho dosažení a aktuálně především zefektivnili proces přípravy na johannesburský summit. Jedním z praktických výstupů pak byla příprava projektu cyklistické štafety „**BIKE+10**“ (viz dále).

Delegáti borgholmské konference všeobecně shledali, že by mladí lidé měli dostávat daleko větší prostor v rozhodovacích procesech na všech úrovních, kde by mohli vyjadřovat své názory a hrát tak rovnocennou roli ve vztahu k veřejným institucím a jejich představitelům. Nadále se také společně zavázali, že budou pokračovat v nastoupeném procesu, tj. v otevřeném vyjadřování, protestování, vedení kampaní, mobilizování mladých lidí a usilování o udržitelný rozvoj.

2.2. UNEP - Globální fórum mládeže

Na borgholmskou konferenci navázalo po necelém roce **Globální fórum mládeže**, které uspořádal **Program OSN pro životní prostředí** (UNEP) v Dánsku. Ačkoliv se ho mělo původně účastnit na 250 mladých lidí, díky rozpočtovým restrikcím nové dánské vlády mohlo nakonec přijet jen cca 100 delegátů z celého světa (již pouze jediný za ČR), přičemž program byl zkrácen o čtyři dny. Konference se tedy konala ve Fuglsoecentre nedaleko Aarhusu od 25. do 30. března 2002.

Globální fórum mládeže si kladlo za cíl minimálně dva hlavní výstupy. Jednak připravit a schválit politické prohlášení, které bude později za děti a mládež prezentováno na WSSD, kdy východiskem a podkladem byly již schválené dokumenty z Borgholmu a dále hodnocení pokroku v prosazování udržitelnosti v jednotlivých zemích od doby konání ‚*Summitu Země*‘ v Riu de Janeiro. Nemenším a snad i důležitějším cílem pak byla výměna zkušeností ohledně rozličných projektů podporujících účinnou implementaci udržitelného rozvoje do společenské praxe a rovněž příprava nových možných projektů a iniciativ.

Kromě plenárních jednání probíhala stěžejní práce v šesti regionálních pracovních skupinách (Evropa; Afrika; Západní Asie; Asie a Pacifik; Severní Amerika; Latinská Amerika a Karibská oblast), přičemž výstupem *Globálního fóra mládeže* se nakonec stala trojice dokumentů od obecné **Deklarace mladých** přes **Vize mladých** až k podrobnějšímu akčnímu plánu nazvanému trefně **Malé krůčky na dlouhé cestě**.

Deklarace mladých je shrnujícím dokumentem všech zásadních témat, která byla důkladněji rozpracována v ostatních dvou. Mladí lidé se zde opět, jako budoucnost tohoto světa, hlásí k principům udržitelného rozvoje, jejichž uskutečnění chtějí nadále všemožně podporovat. Přestože uznávají úsilí, jež bylo od ‚*Summitu Země*‘ v Riu vynaloženo, vyjadřují vysoké znepokojení nad pokračujícím nedostatkem skutečných závazků a nad chabou politickou vůlí výstupy z Ria účinně implementovat. A jelikož existuje řada velmi úspěšných příkladů na místní úrovni, které potvrzují reálnou dosažitelnost cílů udržitelného rozvoje, chovají mladí lidé naději, že summit v Johannesburgu přinese obdobně reálné akční plány a řešení, čímž udělá tlustou čáru za dobou prázdných slibů a nenaplněných příležitostí.

Celosvětové priority a zásadní opatření nutná k přijetí v sedmi klíčových oblastech (Vzdělávání; Chudoba; Spotřeba; Konflikty, válka a jejich dopady na životní prostředí; HIV/AIDS; Management vody; Zplnomocnění mládeže – koordinace, posílení vlivu a institucionalizace) vyjadřuje dokument nazvaný **Vize mladých**. Snahou bylo nalézt opravdu zásadní témata udržitelného rozvoje mající pro mládež limitující charakter.

Poslední dokument **Malé krůčky na dlouhé cestě** je pojat jako akční plán mládeže, kde se pro jednotlivé výše zmíněné prioritní oblasti nacházejí konkrétní cesty a způsoby jejich vypořádání, tedy to, čím sama mládež může vlastními silami přispět a co k tomu bude potřebovat.

Kritikou do vlastních řad je nutno poznamenat, že z hlediska časových proporcí zabralo vytváření těchto dokumentů až příliš mnoho času i sil, které později chyběly dělnějšímu úsilí v přípravě společných projektů s konkrétnějšími obrysy. Přesto však nešlo o promarněný čas, neboť nalézání konsensu vyžadovalo výrazné porozumění a chápání napříč různorodým společenským, kulturním a náboženským spektrem a stalo se tak předpokladem nadále budoucí spolupráce. Ačkoliv tedy bylo schvalování konečné podoby výstupních dokumentů velmi obtížné, v sále panovala vždy velmi přátelská, komunikativní a empatická atmosféra. Nakonec se taktéž potvrdilo, že pořádání *Globálního fóra mládeže* v menším než plánovaném počtu účastníků vedlo k daleko osobnějším a intenzivnějším mezilidským kontaktům a tím i ke zdárnějšímu průběhu celé akce.

2.3. Mladí v oficiální přípravě na světový summit

Mladí lidé byli velmi intenzivně zapojeni taktéž do oficiálních příprav na WSSD pořádaných **Komisí pro udržitelný rozvoj** (CSD). Zástupci mládeže se účastnili všech zasedání *Přípravného výboru* (PrepCom I-IV), kde byli někteří přizváni již jako součást národních delegací. Aktivně se projevovali též na všech regionálních a subregionálních přípravných konferencích, např. pro Evropu a Severní Ameriku to bylo 24.-25. září 2001 v Ženevě.

V průběhu příprav na summit spolu zástupci mládeže z různých zemí komunikovali převážně prostřednictvím mejlového spojení, přičemž fungovalo a stále funguje mezinárodní diskusní fórum, tzv. **WSSD - Youth Caucus Group** (wssd-youthcaucus@yahoo.com), kde je napojeno více než pět set mladých lidí z celého světa zajímajících se o tuto problematiku. Elektronicky se tak kupříkladu provedla revize *Kapitoly 25* v **Agendě 21**, k čemuž *Sekretariát CSD* vyzýval z hlediska přináležejících kapitol všechny hlavní aktéry. Výsledný materiál se posléze stal oficiální součástí podkladových dokumentů přípravného zasedání CSD (PrepComII) konaného 28. 1. – 8. 2. 2002 v New Yorku, kde bylo dále minimálně 10 oficiálních zástupců mládeže rovněž aktivními účastníky tzv. „**multi-stakeholder dialogu**“, jenž probíhal mezi zástupci jednotlivých zájmových skupin k rozličným odborným tématům.

Poměrně obsáhlý dokument shrnoval na 17 stranách výstupy předchozích mládežnických konferencí a výsledky internetových diskusí, a podle doporučení *Sekretariátu CSD* se soustředil jednak na hodnocení pokroku dosaženého v implementaci cílů vyplývajících z *Kapitoly 25* a dále na vytýčení budoucích priorit. Tři zásadní tématické oblasti, které byly dále dle této kapitoly podrobně rozpracovány, představují:

- přístup ke vzdělání a vytváření povědomí o udržitelném rozvoji;
- přístup k informacím a účast na rozhodování na všech úrovních;
- nezaměstnanost mladých.

Zároveň byly zaměřeny tématické oblasti, které v *Kapitole 25* zcela chybí, přestože jsou ve vztahu k mládeži důležité:

- HIV/AIDS;
- neudržitelná spotřeba a životní styl;
- válka, konflikty a bezpečnost;
- obchod a strategie vykořenění chudoby;
- změna klimatu.

Určité poselství pro nadcházející summit, jenž tento materiál taktéž nesl lze jednoduše vyjádřit jako „**Naléhavost, Partnerství a Implementace**“.

Zvláštní pozornost byla věnována i čtvrtému zasedání *Přípravného výboru* (PrepCom IV), jenž se koncem května a počátkem června uskutečnil na Bali. Všichni hlavní aktéři byli požádáni, aby k této příležitosti vypracovali dvoustránkový diskusní materiál, jenž by se zaměřoval na budoucí priority z hlediska udržitelného rozvoje a

dále přednesli návrhy možných partnerských iniciativ s vládami nebo s ostatními zájmovými skupinami.

V pozměněných formulacích se de facto zdůrazňovaly obdobné priority uváděné výše. Navíc se podtrhla nezbytnost odmazání zahraničních dluhů rozvojových zemí jakož i požadavek již před lety vyspělými zeměmi deklarované avšak prakticky nenaplňované úrovně zahraniční pomoci (ODA) ve výši 0,7 % HDP. Opět se mezi priority zařadila voda jako strategický přírodní zdroj a udržitelný rozvoj byl označen za vhodnější a účinnější alternativu dosahování míru než jakou představuje neustálá militarizace.

Mezi návrhy partnerských iniciativ pak stojí za to zmínit třeba spolupráci mezi mládeží a místní samosprávou v oblasti zamezování negativním důsledkům reklamy na životní styl dětí a mládeže, jenž se stává stále více neudržitelným. Výsledkem takové spolupráce by kupříkladu mohlo být vyčlenění volných zón bez reklam v parcích, školách, universitách apod., a naopak nabídnutí těchto reklamních ploch pro vystavování výtvarné tvorby dětí a mládeže. V součinnosti s organizacemi a svazy spotřebitelů by se navíc daly pořádat osvětové kampaně podporující uvědomělou spotřebu a omezující plýtvavou nadspotřebu v rozvinutých zemích.

Jiným příkladem je možné partnerství mezi žáky či studenty, školským managementem a výrobci k životnímu prostředí šetrných nebo na obnovitelných zdrojích založených produktů a technologií a jejich přednostnímu zavádění do škol za výhodných podmínek. Školská zařízení by se tak stala živoucími příklady udržitelného hospodaření pro další instituce a subjekty nehledě na výchovný dopad na samotné žáky a studenty jako budoucí spotřebitele.

Taktéž při předcházení nezaměstnanosti mládeže lze nacházet účinná partnerství. Ve spolupráci s místními zastupiteli, nevládními organizacemi a školami lze totiž vytvářet a realizovat programy na podporu zaměstnanosti tak, aby se mobilizovaly místní zdroje a zvyšovala místní soběstačnost.

Zastoupení mládeže představovalo na 4. zasedání *Přípravného výboru* na 40 lidí, přičemž minimálně 8 z nich bylo členy národních delegací a ostatní reprezentovali zpravidla různé nevládní organizace. Účast na těchto zasedáních obecně byla z hlediska mladých lidí limitována především geografickou dostupností a finančními možnostmi toho kterého jedinca. První tři zasedání se konala v New Yorku, tudíž byli ve výhodě především ti, kteří v USA žili nebo toho času studovali. Přestože se facilitátoři „**Youth Caucus Group**“ vždy snažili o geopolitickou i odbornou vyváženost, prezentovaná stanoviska, dokumenty a podkladové materiály vždy odrážely aktuální složení té které skupiny pracující povětšinou jako „ad hoc tým“, a to jak na jednotlivých zasedáních tak i prostřednictvím elektronické komunikace. Proto jsou v jednotlivých výstupech různá témata též různou měrou zastoupena, ovšem jako celek tvoří poměrně sourodou a propracovanou mozaiku.

2.4. Situace v České republice

V České republice je ve srovnání s vyspělým ale i rozvojovým světem, kde běžně existují mládežnické organizace zaměřené na prosazování udržitelného rozvoje, velmi specifická situace. Stávající mládežnické organizace se zcela

převažující měrou soustřeďují na využívání volného času dětí a mládeže, přičemž zájem o problematiku udržitelného rozvoje mají prakticky mizivý. Ani odbornou veřejností není vymezování mládeže vzhledem k udržitelnosti považováno tak jako jinde ve světě za smysluplné, což zřejmě souvisí s předchozím zprofanováním úlohy mládeže prostřednictvím institucí minulého režimu. Mladí lidé zajímající se o problematiku udržitelného rozvoje tak mají pouze příležitost organizovat se v ekologicky a environmentálně zaměřených nevládních neziskových organizacích, což tak povětšinou činí. Uchopení témat udržitelnosti z pohledu dětí a mládeže jako významné sociální skupiny však v našich podmínkách prakticky chybí.

V souvislosti s přípravou na johannesburský summit jsme ve spolupráci s jednou ze střešních organizací dětí a mládeže – **Kruhem dětí a mládeže**, uspořádali pracovní seminář „**Máme co říci?**“. Dvoudenní seminář se uskutečnil koncem dubna roku 2002 v České Třebové a bohužel se netěšil valné pozornosti zástupců mládežnických organizací. Přestože je to, možná i vlivem nevhodného načasování a nedostatečné propagace, poněkud tristní obrázek priorit naší mládeže, velmi cenná byla mezi 10 účastníky především přítomnost tří zástupců dětských parlamentů ustavených při různých městských zastupitelstvech. Přes nižší než očekávanou účast tak nakonec velmi plodná diskuse přinesla i své závěry, které lze považovat za nastartování procesu, jenž by se měl v naší zemi mezi mládeží v souvislosti s udržitelným rozvojem prohlubovat. Cesta by mohla vést právě přes ustavování obdobných mládežnických parlamentů a rad na všech úrovních veřejné správy, které by se posléze agendou udržitelnosti taktéž zabývaly.

Za jednoznačně zdařilou lze v souvislosti s propagací WSSD považovat celoevropskou cyklistickou štafetu „**BIKE+10**“, jejíž přípravy a realizace se za ČR zhostila organizace **Mladí zelení**. Jejím hlavním smyslem bylo upozornit na důležitost nadcházejícího světového summitu jakož i koncepce udržitelného rozvoje samotné. Zároveň byl představován program **Evropské komise „Mládež“**, podporovalo se vytváření lepších podmínek pro cyklistickou dopravu a navazovaly se kontakty nejen v rámci naší republiky nýbrž i se zahraničím. Štafeta členěná do deseti etap vyrazila 27. července 2002 z Brna, odkud dále pokračovala přes Prostějov, Olomouc, Českou Třebovou, Hradec Králové, Pardubice, Poděbrady, Prahu, Rokycany až do Plzně, kde měla 5. srpna svůj cíl. Následovalo pokračování po německém území, kde se závěrem všichni účastníci z celé Evropy sjeli 11. srpna v Göttingenu do společného kempu. Do české části štafety se aktivně zapojilo na 250 – 350 lidí a svou podporu vyjádřila též řada regionálních organizací. Při průjezdu republikou se uspořádala ve spolupráci s místními dobrovolníky a spřízněnými organizacemi řada mítinků a propagačních akcí, jichž se účastnili i regionální a místní političtí reprezentanti. Osvětové programy zaujaly nejen odbornou ale i laickou veřejnost a organizátorům se tak podařilo naplnit prakticky všechny stanovené cíle.

Obecně lze shrnout, že v naší společnosti přetrvává u většiny představitelů mladé generace nezájem o společenské dění a neochota aktivního zapojení do něj, což se tím pádem vztahuje i na problematiku udržitelného rozvoje. Zároveň je však nutno zdůraznit, že naše politická reprezentace nevyvíjí na druhou stranu aktivní kroky vedoucí k zapojení mladých lidí do rozhodovacích procesů na všech úrovních. Udržitelný rozvoj se stále nestal společenskou prioritou, což lze dokázat příklady z jednání *Meziresortní pracovní skupiny pro přípravu ČR na WSSD*, na jejíž činnosti jsem měl příležitost se jako představitel mladé generace též podílet. Velmi podivný postoj zaujalo například *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*, které se ani po

opakovaných výzvách neobtěžovalo vyslat do této pracovní skupiny svého zástupce, neboť to jeho představitelé nepovažovali za důležité. I z dalšího jednání bylo patrné, že na většině resortů zatím chybí dostatečné kapacity k vážnému a věcnému uchopení problematiky udržitelného rozvoje.

3. Mládež v průběhu WSSD

Několik dní před vypuknutím samotného summitu se konala poblíž Johannesburgu ještě jedna mládežnická konference organizovaná mladými lidmi z JAR, o jejímž průběhu a výsledcích však nemám bližší informace. Osobně jsem neměl příležitost účastnit se ani vlastního WSSD, ovšem z různých komentářů, zpětných vazeb a prezentovaných výstupů si lze utvořit vcelku jasný obrázek o tom, jak mladá generace na této vrcholné akci působila a jaký odkaz za sebou zanechala.

Oproti summitu v Riu de Janeiro měla soudobá světová mládež v Johannesburgu nesrovnatelné postavení. Zatímco před deseti lety se povětšinou mohli mladí lidé účastnit pouze doprovodných akcí, tak nyní byli neopomenutelnou součástí celého procesu, kdy měli svou oficiální reprezentační skupinu (Youth Caucus), mohli nominovat své mluvčí, podílet se na schvalování a lobovat u představitelů států a vlád při hlavních zasedáních. Johannesburgského summitu se v této roli účastnilo více než 150 mladých delegátů z více než 50 zemí. Někteří jako součást národních delegací, jiní nominovaní mezinárodními organizacemi (např. UNEP) nebo svými mateřskými nevládními subjekty. Bylo však mezi nimi i dost takových, kteří si cestu a pobyt na summitu hradili z vlastních zdrojů, aby zde mohli být a přímo se zapojit.

Účast na samotném WSSD byla již vlastně jen vyvrcholením více než ročních intenzivních příprav. Mladí lidé v průběhu summitu vydávali řadu stanovisek k různým přetřásaným tématům, účastnili se mnoha dialogů, rozprav i doprovodných akcí a využívali svých formálních kontaktů i neformálních vztahů, aby upozornili na své priority. To vše mohlo mít větší či menší přímý dopad na konečnou podobu závěrečných výsledků, minimálně se však světová mládež představila jako viditelná organizovaná skupina, která byla schopna pracovat souběžně na několika rozdílných úrovních a tématech naráz, aby se opět každý den scházela a její členové se navzájem informovali o aktuálním stavu a průběhu jednání. „**Youth Caucus Group**“ tak dle nezávislých pozorovatelů působila jako jedna z nejlépe organizovaných skupin mezi hlavními aktéry.

V souvislosti s konanými konferencemi mládeže a dokumenty, které její zástupci v rámci přípravného procesu vyhotovovali, vyplynula celá řada témat, jejichž vypořádání bylo spatřováno jako klíčový předpoklad nastoupení cesty udržitelného rozvoje. Nedá mi, abych nezdůraznil ještě jednou některá z nich, jež se táhnou všemi těmi jednáními jako červená nit.

Prakticky trvale vyjadřují mladí lidé společnou vůli a ochotu udělat maximum pro urychlené opuštění trajektorie současného vývoje, jenž vede celé lidstvo nezadržitelně do záhuby. Všechno proto upozorňují světové představitelé na nezbytnost promptního přijetí jednoznačných a rozhodných kroků, které tuto změnu zaručí. Ve snaze pouze nekritizovat, nýbrž převzít také svůj díl odpovědnosti, usilují

mladí lidé o to, aby se stali plnohodnotnou součástí celého rozhodovacího procesu na všech úrovních. Jen tak totiž mohou být jejich podněty, připomínky, názory a náměty náležitě zohledněny. Jestliže právě nastupující generace ponese převážné důsledky současných rozhodnutí, měla by mít též nezadatelné právo se k těmto otázkám zásadním způsobem vyjadřovat tak, aby takováto rozhodnutí byla přijatelná rovněž z dlouhodobého hlediska. O to více je důležité, aby si právě mladí lidé vzali principy udržitelnosti za své tím, že budou sami usilovat o jejich prosazování a uvádění do každodenního života. K tomu je však potřeba vytvořit náležité podmínky – např. ono zahrnutí demokraticky volených zástupců mládeže do rozhodovacích procesů od místní až po globální úroveň.

Věčným tématem a tím i neopomenutelnou prioritou je dále oblast vzdělávání, zvláště pak v problematice udržitelného rozvoje. Mladí lidé zdůrazňují klíčový význam formálního i neformálního vzdělávání na všech úrovních, včetně vzdělávání ve stylu „youth by youth“, což je jeden z námětů pro rozvoj oněch iniciativ a partnerství pro udržitelný rozvoj, kde může i naše republika sehrát významnou roli. Jde o formu rozvojové pomoci, kdy se mohou ve spolupráci s rozvojovými zeměmi pořídit výměnné pobyty studentů nebo připravovat vzdělávací a osvětové programy „mladými pro mladé“. Vzdělávání a role vzdělavatelů jsou tak zcela nezastupitelnými nástroji prosazování udržitelného rozvoje a vyžadují si tím pádem mimořádnou pozornost.

Stálíci obvykle diskutovaných témat je z hlediska mládeže jednak chudoba a na druhé straně spotřeba. Že jde o témata velice úzce spojená se ukázalo např. v evropské pracovní skupině na *Globálním fóru mládeže*. Zatímco pro východní Evropu je ústředním tématem chudoba, v její západní části se neví co s nadměrnou spotřebou. Přitom ekonomický systém funguje tak, že jakmile se životní standardy zvyšují a chudoba ustupuje, stávají se lidé pod tlakem masivní reklamy a agresivních marketingových strategií obětí konzumního způsobu života s nadměrnou a plýtvavou spotřebou (tento přechod je zcela zřejmý právě u nás). V té souvislosti mladí lidé navrhuji jako jeden z mnoha nezbytných kroků např. celosvětové omezení reklamy – především zaměřené na děti a mládež, která přímo vede k nevhodným civilizačním návykům v oblasti spotřeby.

Stále palčivějším problémem, jemuž se věnuje a zřejmě vzrůstající měrou bude věnovat zvýšená pozornost, je nezaměstnanost mladých a ztráta jejich perspektiv. Podle *Mezinárodní organizace práce* (ILO) je dnes celosvětově nezaměstnáno na 66 milionů mladých lidí, převážně v zemích rozvojových, ovšem i v rozvinutých státech jejich počet trvale stoupá. Ztráta životních perspektiv spojená s nemožností nalézt adekvátní a uspokojující práci vede mezi mladou populací často ke vzrůstu násilí, zločinnosti a závislosti na drogách a je tak zdrojem společenské nestability. Významnou měrou se na tomto stavu podepisují i důsledky globalizačních procesů. Tak například zemědělské dotace do primární produkce v rozvinutých zemích zvyšují nezaměstnanost mladých lidí v rurálních oblastech zemí rozvojových. Ti posléze hromadně odcházejí do městských center, čímž se neutěšená situace dále komplikuje. Propast mezi bohatým „Severem“ a chudým „Jihem“ trvale prohlubuje též odliv mladých společenských elit z rozvojových či transformujících se zemí do států vyspělých. Nezbytným opatřením je proto naléhavé přijetí obecně závazné a tedy celosvětově platné a vymahatelné soustavy základních pravidel a norem v sociální a pracovně-právní oblasti a v oblasti životního prostředí, která by znemožnila transnacionálním korporacím sociální a ekologické dumpingy jakož i

využívání dětské práce. Zvláštní pozornost vyžaduje v těchto podmínkách zejména znevýhodněná mládež, jako jsou dívky, příslušníci menšin a původních obyvatel, mládež z rodin s nízkými příjmy a jinak hendikepovaná mládež.

4. Děti a mládež v závěrečných dokumentech

Pro upřesnění je záhodno shrnout, jak se nakonec problematika udržitelného rozvoje vztahená k dětem a mládeži konkrétně promítla do přijatých dokumentů WSSD. V **Johannesburské deklaraci** přiznávají zástupci národů světa, že se na ně při zahájení vlastního summitu obrátily děti světa s jednoduchou ale jasnou myšlenkou, že totiž budoucnost náleží jim. V souladu s tím byli dětmi vyzváni, aby svými opatřeními zajistili, že tento svět zdědí bez nedůstojností a nemravností vyvolaných chudobou, degradací životního prostředí a neudržitelným rozvojem. Zástupci národů světa se tudíž přihlásili k odpovědnosti ke svým dětem s pocitem, že naléhavě potřebujeme vytvořit nový a radostnější svět naděje.

Implementační plán pak děti a mládež explicitně zmiňuje v několika oddílech. Hned v úvodu se praví, že realizace výsledků WSSD by měla být přínosem zejména také pro děti a mládež. V oddíle „*Vymýcení chudoby*“ se klade důraz na zohlednění zvláštních potřeb dětí při poskytování základní zdravotnické služby a snížení zdravotních rizik pramenících z životního prostředí. Zvýšený přístup k hygienickým zařízením by měl vést mimo jiné též ke snížení kojenecké a dětské úmrtnosti a důraz se klade rovněž na zlepšení hygieny ve školách, přičemž se doporučuje podporovat vzdělání a osvětu zaměřenou zejména na děti jako nositele změny chování. Měla by se přijímat opatření, která zajistí dětem, stejně tak dívkám jako chlapcům, po celém světě možnost plného dokončení základní školní docházky jakož i možnost rovného přístupu ke všem úrovním vzdělání. S odvoláním na *Úmluvu ILO č. 182* se apeluje na přijetí okamžitých a efektivních opatření s cílem odstranit nejhorší formy dětské práce a vypracovat a zavést strategie pro její úplnou eliminaci.

Oddíl „*Změna neudržitelných vzorců spotřeby a výroby*“ přináší pouze jedinou zmínku, a sice doporučení vypracovat programy pro zvýšení povědomí o významu modelů udržitelné výroby a spotřeby, zejména pak mezi mládeží, a to prostřednictvím vzdělávání, informováním veřejnosti a spotřebitelů, reklamou a využíváním dalších médií. O omezení reklamy však ani zbla. Daleko konkrétnější závazky lze nalézt až v oddíle „*Zdraví a udržitelný rozvoj*“. Na všech úrovních by měly být vypracovány programy a iniciativy s cílem snížit do roku 2015 úmrtnost kojenců a dětí do 5 let o dvě třetiny a úmrtnost při porodu o tři čtvrtiny v porovnání s touto mírou v roce 2000. S odvoláním na *Deklaraci OSN o závazku vůči problematice HIV/AIDS* se apeluje na uskutečnění všech závazků v odsouhlasených časových rámcích, tj. snížení výskytu viru HIV mezi mladými muži a ženami ve věku 15-24 let do roku 2005 o 25 % ve většině postižených zemí a do roku 2010 v celosvětovém měřítku. Totéž se týká boje proti malárii, tuberkulóze a dalším nemocem. Zvláštní pomoc by navíc měla být poskytována dětem, které v důsledku HIV/AIDS osiřely.

Mezi „*Prostředky realizace*“ lze nalézt několik doporučení souvisejících se vzděláváním na podporu udržitelného rozvoje. Opět se akcentuje přístup a příležitost k dokončení úplné základní školní docházky, především pak dětem z venkovských oblastí a z chudých poměrů a zvláště dívkám. S odvoláním na cíle *Miléniové*

deklarace OSN a na *Dakarský akční rámec pro vzdělání pro všechny* se žádá odstranění rozdílného přístupu k pohlaví v základním a středoškolském vzdělání do roku 2005 a ve vzdělání na všech úrovních a ve všech formách do roku 2015. Udržitelný rozvoj by měl být integrován do vzdělávacích systémů na všech úrovních s cílem podpořit vzdělání jako klíčovou hybnou sílu změny. Dále by měl být podporován větší přístup studentů, výzkumných pracovníků a techniků z rozvojových zemí k programům na univerzitách a výzkumných institucích v zemích rozvinutých. S odvoláním na program „Capacity 21“ *Rozvojového programu OSN* se doporučuje vybudovat kapacity pro občanskou společnost, včetně mládeže, které by jí umožnily účastnit se navrhování, realizace a přehodnocování politik a strategií udržitelného rozvoje na všech úrovních.

V posledním oddíle „*Institucionální rámec pro udržitelný rozvoj*“ se velmi často na různých úrovních zmiňuje podpora aktivní účasti významných skupin, ať již na poli *Ekonomické a sociální rady OSN, Komise OSN pro udržitelný rozvoj*, dalších mezinárodních institucí, na regionální úrovni jakož i v rámci jednotlivých zemí a jejich místní úrovně. Z hlediska účasti významných společenských skupin je pak zcela poslední bod celého *Implementačního plánu* skoro symbolicky věnován zapojení mládeže. Doporučuje se v něm **podněcovat a podporovat účast mládeže v programech a činnostech souvisejících s udržitelným rozvojem, například podporou výborů a ekvivalentních uskupení tvořených mladými lidmi, a podněcovat k jejich vytvoření v zemích, kde dosud neexistují**. Dovolují si tvrdit, že v našich podmínkách se jedná o jeden z nejzásadnějších závěrů pro vztah dětí a mládež v udržitelném rozvoji.

5. Výhled do budoucna

Podle prvních reakcí jsou pro řadu mladých lidí průběh a výsledky *Světového summitu o udržitelném rozvoji* spíše zklamáním; zejména tedy pro ty, kteří čekali daleko více konkrétních závazků a zásadních opatření. Osobně se však domnívám, že hodnocení úspěchu či neúspěchu tohoto „podniku“ bude možno provést až včetně následného období. Teprve v něm se ukáže, co z deklarovaných závazků došlo skutečného naplnění a co naopak našlo své vyjádření pouze v grafické podobě na papíře. Otázkou rovněž zůstává, jak se osvědčí nový typ mezinárodní spolupráce, a sice ony iniciativy a partnerství pro udržitelný rozvoj uzavírané napříč všemi zúčastněnými subjekty.

Každopádně by po určité gradaci soustředěného úsilí, jež našla své vyvrcholení v Johannesburgu, neměla nastoupit fáze útlumová či rezignační. A zde by měla svou nezastupitelnou roli sehrávat i nadále mládež. Jen neustálým burcováním, upozorňováním na nedostatky, konstruktivní kritikou a požadováním splnění přijatých závazků (i morálních) může zůstat agenda udržitelného rozvoje mezi prioritami politického rozhodování nebo se do těchto priorit konečně dostat, pakliže tam zatím není tak jako v naší republice.

Pro další úspěšnou implementaci principů udržitelného rozvoje bude nezbytné, aby se podařilo ustavit fungující participační struktury mládeže a to na všech úrovních. V té souvislosti se na mezinárodních fórech již několikrát diskutovalo o vytvoření tzv. **Globální koalice mládeže za udržitelný rozvoj**. Tento návrh

předpokládá ustavit na demokratických principech založenou reprezentativní strukturu zasahující od místní úrovně až po nejvyšší – globální. Místní mládežnické organizace zapojené do řešení problematiky udržitelného rozvoje by spolupracovaly na národní úrovni a nominovaly též svého reprezentanta (národního koordinátora) do regionálních pracovních skupin (Evropa; Severní Amerika; Asie + Pacifik; Afrika; Západní Asie; Latinská Amerika). Tyto pracovní skupiny by se zaměřovaly na komunikaci, výměnu zkušeností a koordinaci různých projektů a iniciativ v rámci regionu. Na vrcholu by pak stál volený **Výkonný výbor**, jenž by měl ke své práci též menší sekretariát a sbor poradců. Jeho úlohou by bylo především vstupovat do vztahu s představiteli různých mezinárodních organizací a subjektů, kde by hájil zájmy a priority mládeže generované na základě konsensu celou touto strukturou.

Na naší národní úrovni by to znamenalo vytvořit určitou společnou platformu pro mládež ve vztahu k udržitelnému rozvoji. Celý proces bude rovněž odvislý od toho, zda se konečně podaří ustavit **Radu pro udržitelný rozvoj** (RUR) jako poradní orgán *Vlády ČR*. V zatímním návrhu se totiž počítá taktéž s ustavením tzv. **Fóra pro udržitelný rozvoj** (FUR), v němž by byli zastoupeni všichni hlavní aktéři ve vztahu k udržitelnému rozvoji (tedy včetně mládeže), a které by se svolávalo minimálně jedenkrát do roka ke *Zprávě o činnosti RUR*.

Bez ohledu na ustavení RUR a FUR přesto navrhuji cosi, co lze pracovně nazvat jako **Asociace mladých za udržitelný rozvoj** (AMUR). Jednalo by se o volné sdružení mládežnických a studentských organizací včetně jednotlivců, kteří se hodlají problematikou udržitelnosti více či méně zabývat. Pro bližší vysvětlení lze nastínit očekávané poslání, dílčí cíle, úkoly a prostředky působení tohoto sdružení:

Poslání

- rozvíjet spolupráci mezi mladými lidmi v prosazování principů udržitelného rozvoje v celé jeho šíři a komplexitě (celostní pohled) do společenské praxe v rovině místní, krajské, národní, regionální i globální (výchozí bodem Kapitola 25 z Agendy 21);
- podporovat zapojování mladých lidí do rozhodovacích procesů na všech úrovních;
- demonstrovat, přibližovat a vysvětlovat vlastní představy, myšlenky a ideály o fungování světa a lidské společnosti;
- iniciovat proces dětí, mládež a studenti ve vztahu k udržitelnému rozvoji;
- vytvořit reprezentativní strukturu dětí a mládeže v oblasti udržitelného rozvoje jednak na národní úrovni jakož i ve vztahu k zahraničí.

Dílčí cíle, úkoly, oblasti působení

- rozvíjet celospolečenskou diskusi/dialog nad aktuálními společenskými tématy, zejména pak s ohledem na principy udržitelného rozvoje ==> hledání možného konsensu a z něj vyplývajících doporučení;
- monitorovat naplňování principů udržitelného rozvoje (+ např. závěrů WSSD) na různých úrovních ==> upozorňovat na možné nedostatky;
- zaměřovat se na příčiny neudržitelnosti v lidské společnosti a hledat cesty k jejich překonávání;

- rozvíjet diskusi jednak s dalšími organizacemi dětí, mládeže a studentů a jednak se zástupci ostatních hlavních aktérů/zájmových skupin (včetně veřejné správy) ve vztahu k udržitelnému rozvoji;
- prohlubovat mezinárodní spolupráci s organizacemi tématicky blízkého zaměření z ostatních zemí;
- vytvářet síť obdobně uvažujících lidí ==> vzájemné obohacování a výměna zkušeností;
- podporovat vytváření „Rad dětí a mládeže pro udržitelný rozvoj“ na různých úrovních;
- další dílčí oblasti působení: Místní Agenda 21; environmentální výchova, vzdělávání a osvěta; vzdělávání pedagogických pracovníků a úředníků veřejné správy; „ozeleňování“ veřejné správy; spotřební vzorce a udržitelný životní styl zejména mladých lidí; nastavení ekonomického systému; ekologická daňová reforma; nezaměstnanost a pracovní příležitosti mladých lidí atp.

Prostředky, nástroje

- pořádání diskusí, debat, kulatých stolů, seminářů, výstav, konferencí atp.;
- příprava, tvorba a následné rozšiřování osvětových materiálů, tj. poskytovat a šířit informace (též propagace již existujících úspěšných příkladů naplňování udržitelného rozvoje);
- vlastní zapojení se do přípravy a schvalování strategických materiálů na mezinárodní, národní, krajské či místní úrovni;
- příprava a realizace rozličných projektů;
- tvorba www-stránek + publikační činnost;
- vytváření soustředěného tlaku, např. v oblasti „ozeleňování“ veřejné správy a školských zařízení apod.

Je nutno zdůraznit, že se nemusí začínat zcela od nuly. V některých městech dnes existují **Parlamenty dětí a mládeže** a schází se i **Národní parlament dětí a mládeže**. Lze využít taktéž iniciativu nazvanou **Dětská Agenda 21** a jistě existuje celá řada dalších příkladů, které dokazují, že mnoho užitečného a inspirativního se na tomto poli již udělalo a nadále dělá. Možná však konečně nazrála doba k tomu, abychom propojením těchto různých jednotlivostí a společným postupem dosáhli synergického efektu v oblasti kladných dopadů na celou společnost.

Chtějí-li brát současní i budoucí političtí reprezentanti participaci mládeže vážně, musí být tento vztah založen na partnerství. Přehlížení a nerespektování názorů mladých lidí pak často vede k jejich demotivaci, pasivitě, odevzdanosti nebo naopak k různým formám vzdoru proti stávající podobě společenského zřízení.

Rád bych podtrhl význam a důležitost pořádání mezinárodních konferencí mládeže. Ačkoliv tyto akce mohou působit na některé lidi jako promarněný čas, jsou zcela jednoznačně neocenitelnou příležitostí jednak ke vzájemnému poznávání rozličných kultur, životních podmínek, odlišných hledisek, názorů a perspektiv, ale rovněž i příležitostí k hledání společných cest v řešení neutěšené globální situace. Mladí lidé, kteří jednou možná sami budou na vysokých postech ať již politických, administrativních nebo v soukromé sféře, a kteří třeba budou přijímat rozhodnutí zásadního významu a dopadu, si tak osvojí jedinečnou schopnost empatie,

vzájemného porozumění a respektu, jež jsou předpokladem přijetí účinných konsensů.

Svůj příspěvek chci skončit s nadějí a optimismem, neboť věřím, že v naší společnosti se nachází mnoho mladých lidí, jimž osud naší krásné planety a celého lidstva není lhostejný a kteří mají též vůli něco sami změnit a jít třeba právě cestou udržitelného rozvoje. Naprosto nezbytný je aktivní přístup každého z nás promítnutý do našeho odpovědného každodenního rozhodování a volby z různých možností. Zbývá jen, aby se i celá Česká republika takto aktivně ke strategii udržitelného rozvoje přihlásila a to včetně všech důsledků, jež z toho vyplývají.